

කාව්‍යය යනු කුමක්ද?

පෙරදිග මෙන්ම අපරදිග දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ ව්‍යාප්ත වෙමින් පැවතුන සාහිත්‍යාංගයක් ලෙස කාව්‍ය හඳුන්වාදිය හැකිය. පැරණි ශිෂ්ටාචාර දෙකක් සේ සැලකෙන ග්‍රීක හා භාරතීය විචාර සම්ප්‍රදායන්හි කාව්‍ය ග්‍රන්ථ නිර්මාණය වී තිබේ. භාරතීය කාව්‍ය ඉතිහාසය තුළ ව්‍යාප්ත වූ කාව්‍ය විචාර සිද්ධාන්ත උද්භට, රුද්‍රට, දණ්ඩී, හරන මුනි වැනි සංස්කෘත කාව්‍ය විචාරවාදීන් විසින් ඉදිරිපත් කරන්නට යෙදුණු සංකල්ප ඔස්සේ ව්‍යාප්ත වන්නට විය. එහිදී ඔවුන් විසින් ඉදිරිපත් කරන්නට යෙදුණු ප්‍රධාන සංකල්ප දෙකක් වූයේ අලංකාරවාදය හා රසවාදයයි. මෙවායින් අලංකාරවාදය ප්‍රමුඛස්ථානයෙහි ලා සලකා තිබේ. ඊට හේතුව වන්නේ “කාව්‍යය” අලංකාරය පදනම් කරගෙන පවතින නිසාය. රසවාදය පිළිගත් අතර අලංකාරවාදයට ප්‍රමුඛස්ථානයක් ලබා දී තිබේ. සංස්කෘත කවීන් බොහෝ දෙනෙක් “කාව්‍යයේ ආත්මය අලංකාරය” බව පිළිගත්හ. දණ්ඩීන් විසින් දක්වා ඇති පරිදි කාව්‍යයේ ශෝභාව ඇති කරන කරුණ අලංකාරයයි. “කාව්‍ය ශෝභාකරාන් ධර්මාන් අලංකාරාන් ප්‍රචක්ෂතේ”¹ යනුවෙන් ඔවුන්ගේ පිළිගැනීම විය. “කාව්‍යං ග්‍රාභ්‍යමලංකාරාන්”² (කාව්‍යය අලංකාරයෙන් ගතයුතු) යනුවෙන් වාමන විසින් ප්‍රකාශ කරන ලදී. රසවාදය හා අලංකාරවාදය පදනම් කරගෙන පසුකාලීන සිටි භාමහ, වාමන අදී කාව්‍ය විචාරවාදීන් විසින් කාව්‍යය සම්බන්ධයෙන් ඔවුන්ගේ අදහස් ඉදිරිපත් කර ඇත. ඔවුන් දෙදෙනාගේ මතය වූයේ කාව්‍යයක් ශබ්දාලංකාර හා අර්ථාලංකාර දෙකින් සමන්විත වූයේ නම් එය විශිෂ්ට ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි කාව්‍ය වශයෙන්ය. “ශබ්දාර්ථ සහිතෝ කාව්‍යං” (භාමහ) “කාව්‍ය ශබ්දෝයං ගුණාලංකාර සංස්කෘතයෝ ශබ්දාර්ථයෝ වර්තතෙ” (වාමන)

කාව්‍ය සම්බන්ධයෙන් මොවුන් දෙදෙනාගේ අදහස මෙය වුවත් ඊට පෙර සිටි හරන මුනිවරයාගේ ඇගයීමට ලක් වූයේ රසවාදයයි. එහෙත් ඔහු රසවාදය යොදා ගත්තේ නාට්‍ය සම්බන්ධයෙනි. හරන මුනිවරයාගේ කෘතියක් වන නාට්‍ය ශාස්ත්‍රයේදී ඔහු රසවාදය යොදාගෙන තිබුණි. මොහු විසින් රචනා කරන ලද “නාට්‍ය ශාස්ත්‍රය” නම් කෘතියේ දී දෘශ්‍ය කාව්‍යයකින් හෝ ශ්‍රව්‍ය කාව්‍යයකින් ශාංගාර, භාස්‍ය, කරුණා, රෝද්‍ර, චිර භයානක, බීභත්ස, අද්භූත, ශාන්ත යනුවෙන් නව නාට්‍ය රසයක් ජනිත කරවන බව පෙන්වා දී තිබේ.³ මෙම නාට්‍ය රස පහම දණ්ඩීන් විසින් ද කාව්‍ය රස සඳහා යොදාගෙන තිබේ.⁴ එහෙත් ඔහුගේ වැඩි අවධානය යොමු වී ඇත්තේ අලංකාරය කෙරෙහිය. රසවාදය වැඩි වශයෙන් යොදාගෙන ඇත්තේ උද්භට විසින්ය. ඔහුගේ කාව්‍ය කෘතියක් වන කාව්‍යාලංකාර නම් කෘතියේ දී පරිච්ඡේද දෙකක් උපයෝගී කරගෙන රසවාදය විස්තර කර ඇත. එහිදී

¹ කාව්‍යදර්ශය, දෙවන සංස්කරණය, වැලිවිටියේ පේමරතන හිමි සහ හල්ගස්තොට දේවානන්ද හිමි, එස් ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 2000, 53 පිටුව.
² කාව්‍යාලංකාර සූත්‍ර වෘත්තිය, (සංස්.) ආනන්ද කුලසූරිය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1967, 2 පිටුව.
³ නාට්‍ය ශාස්ත්‍රය 5 පිටුව.
⁴ කාව්‍යදර්ශය, දෙවන සංස්කරණය, වැලිවිටියේ පේමරතන හිමි සහ හල්ගස්තොට දේවානන්ද හිමි, එස් ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 2000, 30 පිටුව.

ශාන්ත රසයක් සමග රස දහයක් පෙන්වා දී තිබේ. රසවාද අතරින් වැඩි අවධානයක් යොමු කර ඇත්තේ ශාංගාර රසය සම්බන්ධයෙනි. ඔහු රසවාදය යොදාගෙන ඇතත් ඔහුගේ අදහස වන්නේ අලංකාරය තුළ ම රසවාදයක් ඇති බවය.⁵

ඉහතින් සඳහන් කරන්නට යෙදූ කරුණු පදනම් කාරගෙන කාව්‍ය විචාරයට ලක් කළ යුත්තේ අලංකාරය පදනම් කරගෙන බව පැහැදිලිය. භාරත කාව්‍ය ඉතිහාසය දෙස බැලීමේ දී අංකාරය විවිධ විද්වතුන් විසින් විවිධාකාරයෙන් විග්‍රහයට ලක් කර ඇත. ඒ සඳහා ඔවුන් විවිධ ග්‍රන්ථ ද සම්පාදනය කර ඇත. භරත මුනිවරයාගේ නාට්‍ය ශාස්ත්‍රය, උද්භටගේ කාව්‍යාලංකාරය, මම්මටගේ කාව්‍ය ප්‍රකාශය, ජයදේවයන්ගේ වන්ද්‍රාලෝකය, දණ්ඩින්ගේ කාව්‍යාදර්ශය, විශ්වනාථයන්ගේ සාහිත්‍ය දර්පනය වැනි කෘති ඉන් ප්‍රධාන තැනක් ගනු ලබයි. ඒ ඒ අලංකාරිකයින් විසින් තමන්ට කැමති පරිදි අලංකාර විස්තර කර ඇත. භරත මුනිවරයා උපමා, රූපක, දීපක හා යමක වශයෙන් අලංකාර හතරකුත්, විශ්වනාථ උපමා අලංකාරය මුල්කොට ගත් අලංකාර හත්තෑ පහක් ද ජයදේවයෝ අලංකාර එකසිය පහළොවක් ද ආදී වශයෙන් අලංකාරයේ විවිධත්වයන් ගෙනහැර දැක්වූහ.⁶ එහෙත් වඩාත් ප්‍රචලිත වූයේ ශ්‍රීමත් දණ්ඩින් විසින් කාව්‍යාදර්ශයේදී පෙන්වා දෙන ලද අලංකාර තිස්පහය.⁷

කාව්‍යයේ ආරම්භය

දණ්ඩින් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද කාව්‍ය උපයෝගී කරගෙන භාරතයේ සංස්කෘත කවිහු බොහෝ කාව්‍ය රචනා කළ බව භාරත කාව්‍ය සාහිත්‍ය දෙස බැලීමෙන් පැහැදිලි වෙයි. මෙයින් වඩාත් ප්‍රචලිත කාව්‍යවරයා වූයේ සංස්කෘත සාහිත්‍යාම්බරයෙහි ප්‍රකට කාව්‍යවරයෙක් වූ මහාකවි කාලිදාස පඬිවරයායි. ඔහු විසින් රචනා කරන ලද මේඝදූතය, රසුචංශය, කුමාරසම්භවය හා හෝප්‍රබන්ධය යන කාව්‍ය කෘති ප්‍රධානත්වයෙහි ලා සැලකිය හැකිය. එසේම ශ්‍රී හර්ෂ, බට්ටි, ජයදේව, කුමාරදාස ආදී සංස්කෘත කාව්‍ය රචකයන් විසින් රචනා කරන ලද ග්‍රන්ථ ද කාව්‍යාලංකාරයෙන් යුක්ත බව පෙන්වා දිය හැකිය.

පාලි කාව්‍ය සාහිත්‍යයේ ආරම්භය පිළිබඳ විමසා බලනවිට එය බුද්ධකාලය දක්වාම දිව යන බව පෙන්වා දිය හැකිය. බුදුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද හා ශ්‍රාවකයින් විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද ගාථා මාධ්‍යය එහි සමාරම්භය ලෙස දැක්විය හැකිය. කාව්‍යය පද්‍යයෙන් නිර්මාණය වී ඇති නිසා සියලු කාව්‍ය ලක්ෂණ අඩංගු වී නැතත් ධම්මපදය, ථෙරගාථා, ථෙරීගාථා, සුත්තනිපාත, ඉතිවුත්තක, ජාතක, අපදාන, බුද්ධචංස වැනි කෘති ඊට උදාහරණ වේ. සංස්කෘත හා පාලි කාව්‍ය අතර දක්නට ලැබෙන සුවිශේෂී වෙනස්කම් ද දැකිය හැකිය. පාලි සාහිත්‍යයේ මුල් යුගයේ ඇති කාව්‍ය හුදෙක් ලෝකෝත්තර මාර්ගය පදනම් කරගෙන බිහි වී ඇත. එහෙත් සංස්කෘත සාහිත්‍යයේ ඇති කෘති ලෝකිකත්වයට නැඹුරු වී ඇත. පසුකාලීන පාලි කාව්‍ය කෘති නිර්මාණය වී ඇත්තේ අලංකාර, වෘත්ත, රසවාද, ඡන්දස් වැනි

⁵ සංස්කෘත කාව්‍ය විචාරයේ මූලධර්ම, ජී ජේමපාල විජේවර්ධන, ඇම්. ඩී ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1967, 66 පිටුව.

⁶ දේවානන්ද හිමි, මැටිකොටුමුල්ලේ, සාහිත්‍ය වන්දිකා, ඇම්. ඩී ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1964, 66 පිටුව.

⁷ කාව්‍යාදර්ශය, දෙවන සංස්කරණය, වැලිවිටියේ පෙමරතන හිමි සහ හල්ගස්තොට දේවානන්ද හිමි, එස් ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 2000, 54-55 පිටුව.

ලක්ෂණයන්ගෙන් පරිපූර්ණවය. පශ්චාත්කාලීන පාලි කාව්‍ය නිර්මාණය වීම සඳහා බෙහෙවින් ඉවහල් වී ඇත්තේ ත්‍රිපිටක, අට්ඨකථා හා ටීකා ග්‍රන්ථයන්ය. ත්‍රිපිටකයේ ඇති වචන හා අට්ඨකථාවන්හි හා ටීකාවන්හි ඇති පාරිභාෂික වාග්මාලාව කාව්‍යකරණයේදී බෙහෙවින් යොදාගෙන ඇත. විශේෂයෙන් ම වෘත්ත හා ඡන්දස රැකීම සඳහා විවිධ වචන අවශ්‍යය. ඒ සඳහා අට්ඨකථාවන්හි හා ටීකාවන්හි විස්තරාර්ථකථන ක්‍රමවේදය ප්‍රයෝජනවත් වී ඇත.

පාලි කාව්‍ය කෘති

කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි කෘති බොහෝමයක් නිර්මාණය වී ඇත්තේ ලක්දිවදීය. එහි ආරම්භය අනුරාධපුර යුගය දක්වා විහිදී පවතී. එනම් පශ්චාත් ජෛටක හා ප්‍රාග් අට්ඨකථා යුගයයි. ඓතිහාසික කථා පුවතක් පිළිබඳ විස්තර වන දීපවංශය එහි ආරම්භයයි. ඓතිහාසික කථා පුවතක් වුවත් දීපවංශය රචනා වී ඇත්තේ පද්‍යයෙනි. එහෙයින් දීපවංශය කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි ග්‍රන්ථයකි. මෙය රචනා වී ඇත්තේ ලක්දිව හික්කුණි ශාසනය වැඩිදියුණු වෙමින් පැවති යුගයකය. ඊට හේතු වශයෙන් දැක්විය හැක්කේ මෙහි සඳහන් තොරතුරුවලින් වැඩි ප්‍රමාණයක් ඇත්තේ හික්කුණින් පිළිබඳ වය. ලංකා ඉතිහාසයෙහි ඓතිහාසික සිදුවීම් සම්බන්ධ කථා ප්‍රවෘත්තීන් ඉදිරිපත් කරමින් අඛණ්ඩ ඉතිහාසයක් ගොඩ නැගීම උදෙසා මෙන් ම ඒ පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා ප්‍රාමාණික වැදගත්කමකින් යුත් කෘතියක් වශයෙන් දීපවංශය අගය කළ හැකිය. පෞරාණිකත්වය අතින් ගත්කළ දීපවංශය මහාවංසය පෙර රචනා වී ඇති කෘතියකි.

නිද්දේස නමින් හැඳින්වෙන පරිච්ඡේද 22 කින් සමන්විත දීපවංසය බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් ආරම්භවන සිංහලුන්ගේ ඉතිහාසය මහසෙන් යුගය දක්වා විහිදී පවතී. රචනා කළ කර්තෘවරයා පිළිබඳ සඳහනක් නොමැති අතර රචනා ශෛලියේ ඇති විෂමතාවන් පදනම් කරගෙන බහුකර්තෘක කෘතියක් වශයෙන් ද හැඳින්වීමට ඇතැම්හු උත්සහ දරති. දීපවංශයේ හා මහාවංශයේ අන්තර්ගතය තුලනය කිරීමේ දී එකිනෙකට පරස්පර වූ මත ගොඩ නැගෙන අවස්ථා ද දැකිය හැකිය. එහෙයින් මහාවංශය රචනා කිරීමේ දී දීපවංශය මූලාශ්‍ර වශයෙන් ගෙන ඇති බව සිතිය හැකිය. පොදුවේ ගත්කළ දීපවංශයේ මහාවංශයට වඩා හාත්පසින් ම වෙනස් මත යොදා ගනිමින් රචනා වී ඇත. නිදසුනක් ලෙස සිංහබාහු කුමරුගේ උත්පත්ති කථාව විවරණය කරන මහාවංශ කතුවරයා ප්‍රකාශ කරන්නේ සිංහබාහුගේ පියා පාද සතරක් ඇති සිංහයකු ලෙසය. එහෙත් මෙම ප්‍රවෘත්තිය ම දීපවංශය හඳුන්වන්නේ සිංහ නමින් හැඳින්වූ පුද්ගලයකු බවය. මාතාව සුසීමා නාමෝ - පිතා ව සීහසච්චයෝ වශයෙන් දීපවංශයේ ඒ විස්තරය දැක්වේ. ලංකා ඉතිහාසයේ සුවිශේෂිත සිද්ධියක් ඉතිහාසාගත ග්‍රන්ථ දෙකක දෙවිධියකට දැක්වීම සැලකිය යුතු කරුණකි.

ඇතැම් අවස්ථාවල දී පාලි සාහිත්‍ය ඉතිහාසයට අදාළ අටුවා සම්පාදනය කිරීමේ දී ඉතිහාසාගත තොරතුරු සපයා ගැනීම සඳහා දීපවංශය අටුවාචාරීන් වහන්සේලාට විශාල අත්වැලක් සපයා ඇත. මීට අමතරව පසුකාලීනව රචනා වූ සෑම වංශකථාවකට ම පාහේ මෙම කෘතිය ප්‍රයෝජනවත් කාර්ය භාරයක් ඉටුකොට ඇත. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් පවා මහින්දාගමනයේ සිට නොයෙක් තොරතුරු සපයාගෙන

ඇත්තේ දීපවංශයෙන් බව විවාරකයින්ගේ අදහසයි. දීපවංශයේ එන ඇතැම් ගාථාපාද ඒ ආකාරයෙන් ම සමන්තපාසාදිකාවේ දැකිය හැකිය.⁸ කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි ග්‍රන්ථයක් වුවත් කාව්‍ය රස යොදා ගනිමින් ග්‍රන්ථය රචනා වී නැත. බොහෝ විට කතුවරයා පුනරුක්ත දෝෂයට ලක් වී ඇති අයුරු දැක ගත හැකිය. උද්දේස හා නිද්දේස වශයෙන් කොටස් දෙකක් යටතේ ග්‍රන්ථය විස්තර කර ඇති අතර උද්දේසයෙන් කී දේ නැවත නිද්දේසයෙන් විස්තර කර ඇති අයුරු දැක ගත හැකිය.⁹

වංශකථා සාහිත්‍යයෙහි ප්‍රමුඛස්ථානයක් හිමි මහාවංශය ද පද්‍යයෙන් රචනා වී තිබීම නිසා කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි කෘතියකි. ග්‍රන්ථාර්ථය සම්බන්ධයෙන් විග්‍රහ කිරීමේ දී “මහත්තො වංසො කථෙතීති මහාවංසො” යන විස්තරයට අනුව මහාසම්මත වංශ හෙවත් ප්‍රවේණි කථාව ප්‍රකාශ කරනු ලබන හෙයින් මහාවංශ යන නම යෙදෙන බව සැලකේ. ඓතිහාසික සිද්ධි, ස්ථාන හා පුද්ගලයින් පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමෙහි ලා වඩා වැදගත් වන කෘති අතරින් එකක් ලෙස මහාවංස නම් කළ හැකිය. මහාවංශයේ කර්තෘත්වය හා කාලය පිළිබඳ නිශ්චිත වශයෙන් තහවුරු කර ගත හැකි විවාරක මත දැකිය නොහැකිය. බොහෝ දෙනාගේ පිළිගැනීම වන්නේ දිග්ඝඳු පිරිවෙන් වාසී වූ මහානාම නම් යතිවරයාණෝ මෙහි කතුවරයා බවය. උන්වහන්සේගේ රචනාව පළමු පරිච්ඡේදයේ සිට 37 වෙනි පරිච්ඡේදයේ 52 ගාථාව දක්වාය. එය බුද්ධ පරිනිර්වාණයේ සිට මහසෙන් යුගය දක්වා කාලයයි. එතැන් සිට දඹදෙණි පරාක්‍රමබාහු රජු දක්වා කොටස දායාවංශය රචනා කළ ධර්මකීර්ති හිමියන් විසින් රචිතය. ඉන්පසු කාලය හා රාජසිංහ රජු දක්වා කාලය මල්වතු විහාරාධිවාසී තිබ්බටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ බුද්ධරක්ඛිත හිමියන් විසින් රචනා කර ඇත. යටත් විජිත ඉංග්‍රීසි පාලන සමය අලලා අනතුරුව එන කොටස හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල හිමියන් හා බටුවන්තුඩාවේ පඬිතුමා විසින් නිර්මාණය කොට ඇත. එමෙන් ම ක්‍රි. ව. 1935 සිට යඟිරල පඤ්ඤානන්ද හිමියන් විසින් හා වර්තමානයේ පවත්නා රජය විසින් කර්තෘ මණ්ඩලයක් මගින් මහාවංශය රචනා කරමින් යනු ලබයි.

මහාවංශයේ මුල් කොටසින් පසු එන අනිත් කොටස හඳුන්වා ඇත්තේ වූලංවසය යන නමිනි. එහෙයින් මෙම කොටස් දෙකම පද්‍යයෙන් නිර්මාණය වී ඇති නිසා කාව්‍ය කෘතියක් වශයෙන් හඳුන්වා දිය හැකිය. මෙසේ කොටස් දෙකක් වශයෙන් හඳුන්වා දීම කෙතරම් දුරකට සාර්ථක වන්නේ ද යන්න විමසා බැලිය යුතුය. එය සනාථ කිරීමට තරම් සාධක ග්‍රන්ථයේ දක්නට නොමැති. තවද කිසිදු අවස්ථාවක මහාවංසය මිස වූලංවංශය යනුවෙන් සඳහන් කර ඇති ස්ථානයක් දැකිය නොහැකිය. මෙහි එන සෑම පරිච්ඡේදයක් අවසානයේ ම දක්නට ලැබෙන්නේ “ඉති සුජනප්පසාද සංවෙගත්ථාය කතෙ මහාවංසෙ පධමො පරිච්ඡේදො.....”¹⁰ යනුවෙන් හුදී ජනයාගේ පහන් සංවේගය සඳහා කරන ලද මහාවංශයෙහි පළමු පරිච්ඡේදයයි ආදී වශයෙන් සෑම පරිච්ඡේදයක් ම හඳුන්වා ඇත.

දායාවංශය ද පද්‍යයෙන් රචිත කාව්‍ය ග්‍රන්ථයකි. දළදා වහන්සේගේ ඉතිහාස කථාව දක්වන මෙහි නොයෙක් වෘත්තයන්ගෙන් හා රචනා මාධුර්යයෙන් යුත් ගාථා 415 ක් දක්නට ලැබේ. දළදා

8

⁹ දීපවංසො, දුතියොහගො, (සංස්.) අනුන්ගල්ලේ විමලකිත්ති හිමි, ඊ. ඩී. ඉෂෙඩ්. ගුණවර්ධන මුද්‍රණාලය, අළුත්ගම, 24 පරි. 5-10 ගාථා, 1959, 12,13 පිටු.

10

වහන්සේගේ ඉතිහාස කථාව දැක්වීම අරමුණු කරගෙන බුද්ධවර්තයේ ආරම්භයේ පටන් ඉතිහාස කථාව දක්වනු ලබයි. බෙම නැමති රහත් තෙරනමක් විසින් වම් දළදාව ආදාහනස්ථානයෙන් ගෙන කලිඟු රට දන්තපුරයේ බ්‍රහ්ම දන්ත රජුට දුන්නේය. ඒ රජු විසින් මහා මන්දිරයක දළදා වහන්සේ තැන්පත් කොට තැබූ අතර ඔහු පුත් කාසි රජු විසින් ද, ඔහු ඇවෑමෙන් සුනන්ද නම් රජු විසින් ද පුදන ලදී. ඒ පරම්පරාවේ ගුහසීව රජු මිසදිටු වෙස් ගෙන දළදා පූජාව නැවැත් වූ නමුත් පසුකලෙක බෞද්ධයෙක් වී දළදා වහන්සේට පුද සත්කාර කළේය. එකල පාටලී පුත්‍රයෙහි විසූ පණ්ඩු නැමති මහ රජකේ නිගණ්ඨයන්ගේ කීමට අවනතව ගුහසීව රජු හා දන්තධාතුව තමන් වෙත ගෙන්වා එය අඟුරු වළක දමා දැවීය. එසේ දවන්නට නොහැකි වූ විට කිණිහිරක තබා කුඩු කරන්නට නියෝග කළත් එය කිණිහිරෙහි බාගයක් ගිලී ගියේය. එය ගලවා ගත නොහැකි වූ විට එම නුවරෙහි සිටි සිටු පුත්‍රයෙකුගේ සත්‍ය ක්‍රියා බලයෙන් මුදාගත් විට නොයෙක් ප්‍රාතිහාර්ය පාත්‍රයට පටන් ගත්තේය. එයින් පැහැදීමට පත් නොවූ රජු දන්ත ධාතුව ජරා වලක දැමීය. එය ජරා වල පස් පියුමෙන් යුක්ත වූ අයුරු දුටු ජනයා ශ්‍රීති සෝභා නගන්නට විය.

නොයෙක් ප්‍රාතිහාර්ය පෑ දන්ත ධාතුව වහන්සේ නැවතත් දන්තපුරයට ගෙන ගිය පසු බීරධාර නම් රජෙක් ගුහසීව රජු සමග යුදයට පැමිණියේය. යුද්ධයෙන් ජය ගැනීම පිළිබඳ ව සැකයක් උපන් ගුහසීව රජු තම දියණියගේ ස්වාමී පුරුෂයා වූ දන්ත කුමරුට දන්ත ධාතුව වහන්සේ භාර දී තමා යුද්ධයෙන් පරාජය වුවහොත් මෙය ලක්දිවට ගෙනගොස් මහසෙන් රජුට දෙන ලෙස දැන්වීය. ගුහසීව රජු යුද්ධයෙන් පරාජය වූ බව දැනගත් දන්ත කුමරුත් හේමමාලා කුමරිය සමග ලක්දිවට පැමිණ එකල ලක්දිව රාජ්‍ය විවෘත කිත්සිරිමෙවන් රජුට දන්ත ධාතුව වහන්සේ භාර දුන්නේය. ඉන්පසු ලක්දිවදී දන්ත ධාතුව වහන්සේ උදෙසා සිදුකරන ලද පුද පූජාවන් පිළිබඳ විස්තරයක් මෙහි එයි.

සද්ධම්මෝපායනය දඹදෙණි යුගයේ රචිත කාව්‍ය ග්‍රන්ථයකි. එහෙත් මෙම ග්‍රන්ථයේ රචිත කාලය පිළිබඳ පවත්නා මතවාද බොහෝය. පල්ලේගම සමිත හිමියන් පවසන්නේ මෙය පොළොන්නරු යුගයේ අවසාන භාගයේ රචිත ග්‍රන්ථයක් වන බවය.¹¹ කේ. ආර්. නෝර්මන්, ජී. පී. මලලසේකර හා පුංචිබණ්ඩාර සන්නස්ගල වැනි විශ්කූන්ගේ මතය වන්නේ මෙය 13 වන සියවසේ මුල් කාලයේ දඹදෙණි යුගයේ රචිත ග්‍රන්ථයක් බවය.¹² මේ අනුව වැඩි දෙනෙකුගේ අදහස වන්නේ මේ දඹදෙණි යුගයේ රචිත වූවක් ලෙසය. සද්ධම්මෝපායනය අභයගිරිවාසී නිකායට අයත් ධර්ම සංග්‍රහයක් ඇතුළත් පද්‍යමය කාව්‍ය ග්‍රන්ථයකි. ඔවුන්ගේ දහම් මග මෙහි ප්‍රකටව පවතී. කතුවරයා පිළිබඳ ව කිසිදු සඳහනක් ග්‍රන්ථයෙන් සොයාගත නොහැකිය. එහෙත් පසුකලෙක මෙයට ලියන ලද 'සිංහල සන්නයක' හා 'සද්ධම්මෝපායන විග්ගහ' නම් ටීකාවේදී මෙහි කතුවරයා ලෙස 'අභයගිරිවාසී කවිවක්‍රවර්ති ආනන්ද' යන නම් ඇති තෙරකෙනෙකු බව නෝර්මන් මහතා ප්‍රකාශ කරයි.¹³ තමාගේ මිත්‍ර 'බුද්ධසෝම' නම් හිමියන් ශාසනයේ

¹¹ සද්ධම්මෝපායනය, සංස්. පල්ලේගම සමිත හිමි, එස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 1999, 25 පිටුව.
¹² Norman, K. R., A History of Indian Pali Literature Wiesbaden, 1983, p. 160.
 මලලසේකර, ජී. පී. ලංකා පාලි සාහිත්‍යය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1965, 157 පිටුව.
 සන්නස්ගල, පී. බී., සිංහල සාහිත්‍ය වංශය, ලේක්වනවුස් මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 1961, 446 පිටුව.
¹³ Norman, K. R., A History of Indian Pali Literature, Wiesbaden, 1983, p. 160.

උකටලී වී සිවුරු හැර යාමට සූදානම් වූ අවස්ථාවේ ඔහුට අවවාද දීම සඳහා රචනා කොට පුද පඬුරක් වශයෙන් මෙය යවා ඇත.¹⁴

මෙය පරිච්ඡේද 19 කින් හා ගාථා 623 කින් යුත් ධර්ම ග්‍රන්ථයකි. පරිසමාප්ති ගාථා 8 ක් ද අඟුලක්ව ගාථා 631 කි.එම ගාථා අතර බුදුදහමෙහි ඉගැන්වෙන මූලික සිද්ධාන්ත මෙන් ම සාමාන්‍ය සමාජ දර්ශනයෙහි එන සිද්ධාන්ත ද දැකිය හැකිය. ආරම්භයෙහි තෙරුවන් නැමදීමෙන් අනතුරුව 'අක්ඛන දීපන ගාථා' නම් වූ කොටසින් ආරම්භ වෙයි. එහි දී මිනිසක් බව ලබා ගැනීමට ඇති දුෂ්කරතාව හා පින් කිරීමට හැකි හා නොහැකි ස්ථාන ඉදිරිපත් කරයි. පසුව පව් කිරීමෙන් විදින්නට සිදුවන දරුණු දඬුවම්, ප්‍රේතයින් හා සිවුපාවුන් ලෙස ජීවත් වීමේ ඇති දුක්ඛිතභාවය, ධර්මිෂ්ට වීමෙහි ප්‍රයෝජන, ත්‍යාගශීලී බව, පිරිසිදු ජීවිත ගත කළයුතු අයුරු, සිල් රැකීම, භාවනා කිරීම, අනුමෝදන් කිරීම, බණ කීම, බණ ඇසීම, තුනුරුවන් විෂයෙහි පුද පූජා කිරීම, වතාවත් දැක්වීම, තුණුරුවන් සරණ යාම, අප්‍රමාදී නොවීම යනාදියෙන් රැස්වෙන කුසල් ගැන සඳහන් වේ.¹⁵

මෙහි එන ගාථා බොහෝ දුරට පාද 8 ක් ඇති 'අනුෂ්ටුන්' ඡන්දසින් රචනා වී ඇති අතර කලාතුරකත් පඨ්‍යාර්ය, දෝධක, වංශස්ථ ආදී වෘත්ත ද දක්නට ලැබේ.¹⁶ එහෙත් ඡන්දස් දෙකක් එකම පද්‍යයක දැක්වෙන අවස්ථා ද දැකිය හැකිය. 139 වැනි පද්‍යයෙහි මුල් පාද දෙක පාද 9 ක් ඇති වෘත්ත ඡන්දසින් ද, තුන හා හතර පාද දෙක අනුෂ්ටුන් ඡන්දසින් ද රචනා කර තිබේ.¹⁷ මේ අයුරින් ඇතැම් තැනෙක ඡන්දස්වල වෙනස්කම් ඇතත් පහසුවෙන් භාවිත කළ හැකි බසකින් රචනා කර තිබේ. උපමා, රූපක ආදී අලංකාර යෙදීමේදී ද මනා දක්ෂකමකින්න යුත් ප්‍රතිභාසූර්ණ කවියෙකුගේ ලක්ෂණ පිළිබිඹු කර තිබේ. එසේම ග්‍රන්ථය රචනා කිරීමේදී ත්‍රිපිටක, අටුවා, ටීකා වැනි සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථවල එන සූත්‍ර පාඨ, ගාථා ඒ අයුරින් ම ගෙන ඇති අතර සමහර තැනෙක අර්ථය පමණක් ගෙන ගාථා රචනා කර තිබේ. එබඳු ගාථා බොහෝය.¹⁸

සද්ධම්මෝපායනයෙන් පශ්චාත් කාලීන බොහෝ ග්‍රන්ථයන්ට ආභාසය ලැබී ඇති බව දක්නට ලැබේ. ඒ අතර රසවාහිනිය, සද්ධම්මාලංකාරය, ලෝකෝපකාරය, කවිසිඵම්ණ, උපාසක ජනාලංකාරය, ලෝවැඩ සඟරාව, කාව්‍ය ශේඛරය, ජනධර්ම විකාසිනිය යන සිංහල පාලි ග්‍රන්ථ දැක්විය හැකිය.¹⁹ මේ අනුව සද්ධම්මෝපායනය රචනා කිරීම නිසා ධර්මධරයන්ට, ධර්ම දේශකයන්ට මෙන් ම පශ්චාත් කාලීන ග්‍රන්ථ කතුවරුන්ට බෙහෙවින් උපකාරී වූ ග්‍රන්ථයක් බව සඳහන් කළ යුතුය.

මහා ථූපය පිළිබඳ ඉතිහාස තොරතුරු ගෙනහැර දැක්වීම සඳහා ලියන ලද කෘතිය 'ථූපවංසයයි.' මීට පෙර 'මාගධී ථූපවංස' යන නමින් ග්‍රන්ථයක් පශ්චාත් ජෛටක ප්‍රාග් අට්ඨකථා යුගයේ රචනා වී තිබේ.

¹⁴ සද්ධම්මෝපායනය, සංස්. පල්ලේගම සමිත හිමි, එස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 1999, 3, ගාථාව, 1 පිටුව.
¹⁵ සන්තස්ගල, පී. බී., සිංහල සාහිත්‍ය වංශය, ලේක්වහවුස් මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 1961, 157,158 පිටු.
¹⁶ සද්ධම්මෝපායනය, සංස්. පල්ලේගම සමිත හිමි, එස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ, 1999, 262,477-479,493-496, ගාථා, 57,104,105,122,123 පිටු.
¹⁷ -එම- 139 ගාථාව, 100 පිටුව.
¹⁸ -එම- 63-67 පිටු.
¹⁹ -එම- 40 පිටුව.

එහෙත් එහි කතුවරයෙකු පිළිබඳ තොරතුරක් නැත.²⁰ එම ග්‍රන්ථය දෝෂ සහිත තත්වයෙන් හා ක්‍රමවිරෝධ, ශබ්දවිරෝධ ආදියෙන් යුක්ත නිසාත්, කියයුතු බොහෝ කරුණු හැරදමා ඇති බැවින් මෙම උපවංසය නැවතත් රචනා කරමිසි යනුවෙන් එහි ප්‍රාරම්භක ගාථාවලින් පෙනේ.²¹

දඹදෙණි යුගයේ රචිත මෙම දෙවන උපවංසයෙහි කතුවරයා නම් පණ්ඩිත පරාක්‍රමබාහු රාජ්‍ය සමයේ වැඩ සිටි වාචිස්සර නම් මහා ස්ථවිරකුමාරය. උන්වහන්සේ 'මහින්දසෙන' නම් තෙරුන්ගේ ආරාධනය පරිදි මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කළ බව ග්‍රන්ථාවසානයේ දැක්වේ.²² මෙතුමා ලීනත්ථදීපනී ටීකාව, සංක්‍ෂිප්ත විශුද්ධිමාර්ග සන්නය, සච්චසංඛෙප සිංහල අර්ථ වර්ණනාව යන කෘතීන් ද කතුවරයාය. උපවංසය රචනා කිරීමේ ප්‍රධාන අරමුණ දුටුගැමුණු රජතුමා විසින් කරවන ලද ස්වර්ණමාලී වෛත්‍ය (රුවන්වැලි) පිළිබඳ කථා පුවත ගෙන ඒමයි. මහා බෝධිවංසයේ එන කථා විලාසය ම උපවංසය රචනා කිරීමේදී ද අනුගමනය කර තිබේ. බුදුවරුන්ගේ ඉතිහාස කථාව දක්වා එතැන් පටන් ස්ථූපය නිර්මාණය කරන තෙක් අනුපිළිවෙප කථාව විස්තර කරයි. එහිදී පරිච්ඡේද වශයෙන් ගත්කළ 'අභිනීභාරකථා, ධාතුනිධාන කතා, වතුරුසීනිසහස්සඋපකථා, උපාරාම කථා, බෝධි ආගමන කථා, යෝජන උපකථා, මහියංගණ උපකථා, මරිච්චට්ඨ උපකථා, උපසාධනලාභකථා, උපාරම්භකථා, ධාතුගබ්භරුපවණ්ණනාකථා, ධාතුනිධානකථා, මහාවෙතිසකථා, යනුවෙන් පරිච්ඡේද 16 ක් ඇත.²³ එම විස්තර කීම සඳහා උපයෝගී කරගෙන ඇති ඉතිහාස මූලාශ්‍ර වන්නේ ජාතක නිදාන කථා, සමන්තපාසාදිකා, මහාවංස, හා මහාවංස ටීකා යන මූලාශ්‍ර ග්‍රන්ථයන් වන අතර එහි භාෂාව වූයේ මේ යුගයේ ආවේණික භාෂාව වූ සංස්කෘතට නැඹුරු වූ පාලියයි.

මෙය ඉතිහාස කථාවක් මූලකරගෙන රචනා වූ වංසකථාවක් වුවත්, මහාකාව්‍ය සම්ප්‍රදායේ එන කාව්‍ය ලක්ෂණ ඇතුළත් කරමින් රචනා වූ ග්‍රන්ථයක් බැවින් මෙය කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකිය. එහි මූල හා අවසාන ගාථාවලට අමතරව අතරින් පතර ගාථා තිබුණත් ගද්‍ය පද්‍ය මිශ්‍ර වම්පූ කාව්‍යයක් ලෙස ගත නොහැකිය. එයට හේතුව නම් ගද්‍ය පාඨයෙන් කියවෙන අර්ථය පද්‍ය පාඨයෙන් කීම වම්පූ කාව්‍යයක ලක්ෂණයක් බැවිනි.²⁴ එබඳු ලක්ෂණයක් උපවංසය තුළ දක්නට නොලැබේ. මේ අනුව උපවංසය වංසකථා ගණයෙහි ලා සැලකෙන ගද්‍ය කාව්‍ය ලක්ෂණ ද ඇතුළත් කාව්‍ය ග්‍රන්ථයක් ලෙස ද සැලකිය හැකිය.

වංසකථා සාහිත්‍යාවලිය පෝෂණය කළ ඉතා උසස් වම්පූ කාව්‍ය ග්‍රන්ථයක් ලෙස හත්ථවනගල්ලවිහාරවංසය හැඳින්විය හැකිය. ක්‍රි. ව. 251 දී පමණ අනුරාධපුරයේ රාජ්‍යයට පැමිණි සිරිසංඝබෝධි රජු හිස දන් දුන් තැන වන අත්තනගල්ල නම් ස්ථානයේ ගෝඨාභය රජු විසින් කරවන ලද විහාර පිළිබඳ ඓතිහාසික කථා පුවත විස්තර කිරීම මෙහි අරමුණයි. මෙහි කතුවරයා පිළිබඳ ව සඳහනක් නොමැති අතර, තමා මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කරන්නේ 'අනෝමදස්සි' නම් සංඝරාජයන්ගේ

²⁰ පශ්චාත් ජෛටක ප්‍රාග් අට්ඨකථා යුගයට අයත් පාලි සාහිත්‍යය, දේශනයක් ඔලිවර් අබේනායක මහතා, 6 පිටුව.

²¹ උපවංසො, ආචාර්ය ධම්මරතන හිමි, රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ, කොළඹ, 1978, 2,4 ගාථා 1 පිටුව.

²² -එම- 110 පිටුව.

²³ උපවංස ගැටපදය, බද්දේගම ධම්මරතන හිමි, සමයවර්ධන මුද්‍රණාලය, 1964, iii පිටුව

²⁴ තිලකසිරි, ජේ, සංස්කෘත කාව්‍ය සාහිත්‍ය, එස්. ගොඩගේ සහ සමාගම, කොළඹ 1999, 88 පිටුව.

ආරාධනයෙන් බව එහි මුල් ගාතාවක සඳහන් වේ.²⁵ (මේ අන්තර්ගතයේ හිමියන් පැරකුම් රජු විසින් අත්තනගල ප්‍රදේශයේ තිබූ විහාරය ප්‍රතිසංස්කරණය කොට, තෙමහල් ප්‍රාසාදයක් වශයෙන් කරවන ලද විහාරයේ වැඩසිටි තෙරනමයි.²⁶

පරිච්ඡේද 11 කින් සමන්විත මෙහි මුල් පරිච්ඡේද අටෙන් සිරිසංඝබෝධි රජුගේ ඉතිහාස කථා පුවත විස්තර කරයි. එහිදී කුමරුගේ උත්පත්තිය, ඔහුට අනුශාසනා කිරීම, අනුරාධපුර නගරයට පිවිසීම, රාජ්‍යාභිෂේකය, යක්ෂ දමනය, අභිනිෂ්ක්‍රමණය වැනි කථා පුවත් ඇතුළත් කර තිබේ. ඉන්පසු රජු ජීවිතක්‍ෂයට පත් වූ ස්ථානයේ ඔහු සිහිවීම සඳහා ඉදිකරවන ලද නොයෙක් ස්මාරක හා පූජ්‍යස්ථාන ගැනත්, ඔහුගෙන් පසු ලක්දිව පිළිවෙලින් ආ රජවරුන් ඒවා ආරක්‍ෂා කිරීමට ගත් උත්සාහයන් විස්තර වේ.²⁷ ඉතිහාස කථාව විස්තර කරන අතරම, සුවිසිතුරු දර්ශන, නීත්‍යානුකූල රාජ්‍ය පාලනය, සදාචාර නීති සංග්‍රහ, ඓතිහාසික වැදගත්කම් ඇති කරුණු සිත් ඇද ගන්නා ආකාරයෙන් ඉදිරිපත් කරයි.

මෙහි භාෂා විලාශය සංස්කෘතයට බෙහෙවින් සමාන වූ භාෂාවකි. පරිච්ඡේදවල එන වර්ණනා ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ කාදම්බරී නම් සංස්කෘත ගද්‍ය කාව්‍යයේ ඇති ශෛලියට අනුවය. එහිදී අනුප්‍රාස සහිත දිග සමාස පද හා උපමා- උපමේයයන් දක්වා තිබේ. සංඝබෝධි කුමරුගේ රූපශ්‍රීය හා නන්ද තෙරුන්ගේ අවවාද ඉදිරිපත් කර ඇති ආකාරයෙන් එය මනාව පිළිබිඹු වේ. “කිම්භ බහුනා - කාදම්බිනී කදම්බතො සිනිද්ධනීලායනගුණං ධම්මිල්ලකලාපෙ පරිපුණ්ණ හරිනංකමණ්ඩලතො.....සංවණ්ණනා ගන්ථගාරවමාවහති”²⁸ ඇතැම් තැනෙක සංස්කෘත රීතිය පමණක් නොව සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සංස්කෘත වචන ඒ ආකාරයෙන් ම යොදාගෙන ඇති අයුරු “ජයිර පියිර භාරක්කන්තවංකොරු ජානු”²⁹ යනාදී ගාථාවෙන් මනාව ඔප්පු වේ.

මේ අයුරින් කථාව විස්තර කොට ‘මෙතැන් පටන් අත්තනගල්ල පිළිබඳ පිළිවෙල කථාව පසුව එන ඉතිහාසකරුවන් විසින් ලියනු ඇත.”³⁰ යන බලාපොරොත්තුවෙන් තම කෘතිය හදිසියේ ම අවසන් කරයි. පසුකලෙක අත්තනගල්ලේ වැඩසිටි ඤාණරතන නම් තෙරුන් විසින් මෙයට සිංහල කාව්‍යයක් ද, ජේමිස් ද අල්විස් මහතා නව ප්‍රස්තාවනාවක් ද සහිත ව පාලි මූල ග්‍රන්ථය ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කර තිබේ.³¹

‘ශ්‍රේෂ්ඨකාරය නැමති මධුව පද්‍යමධු (පජ්ජමධු) නම් වේ.³² මෙවැනි ග්‍රන්ථයක් රචනා කිරීමේ පරමාර්ථය වී ඇත්තේ මෙතම් හේතුව නිසා යැයි දේවමිත්ත හිමියෝ පජ්ජමධුවට කරන ලද ප්‍රස්තාවනාවෙහි මෙසේ සඳහන් කරති. ‘රතනත්‍රයගුණානුස්මරණය හා සියලු සතුන් කෙරෙහි මෙක් කිරීම, සියලු ගුණ ප්‍රතිලාභයට මූලකරන වන බැවින් ඒ රතනත්‍රයගුණානුස්මරණ මුඛයෙන්

²⁵ හත්ථවනගල්ල විහාරවංසය, සංස්. උතුරාවල ධම්මරතන හිමි, සමයවර්ධන මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 1982, 1 පිටුව.
²⁶ මලලසේකර, ජී. පී. ලංකා පාලි සාහිත්‍යය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1965, 162 පිටුව.
²⁷ හත්ථවනගල්ල විහාරවංසය, සංස්. උතුරාවල ධම්මරතන හිමි, සමයවර්ධන මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 1982, xvi පිටුව.
²⁸ -එම- 2 පිටුව.
²⁹ -එම- 11 පිටුව.
³⁰ මලලසේකර, ජී. පී. ලංකා පාලි සාහිත්‍යය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1965, 162 පිටුව.
³¹ -එම- 162 පිටුව.
³² පජ්ජමධු, සංස්. හෙයියන්තුඩුවේ දෙවමිත්ත හිමි, 103 ගාථාව, 45 පිටුව.

සත්වහිතාශිංසනය ද ඒ සත්වහිතාශිංසන මුඛයෙන් රතනත්‍රයගුණානුස්මරණය ද එන වාක්‍ය ප්‍රයෝගයෙන් නිපදවා ඒ අනුශ්මරණ කුශලය සත්වයන්ට පිරිනමා එයින් හිතාශිංසන වශයෙන් මෙන් කරණු නිසා පද්‍ය රචනා වශයෙන් කරන ලදී.³³

පච්ඡමධුවෙහි කතුවරයා “ආනන්ද වනරතන” හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකුවන ‘බුද්ධච්ඡේදිය’ නම් තෙරුන්ය. ඒ බව ග්‍රන්ථාවසානයේ විස්තර වේ. “ශීල සුගන්ධයෙන් හරිත වූ, නිරන්තරයෙන් උන්වුල්ල වූ අතිගරු වනරතන නම් පද්මයට නිරන්තරයෙන් සිත යොමු කරන සර්වඥ ගුණයෙන් ප්‍රමුදිත වූ බුද්ධච්ඡේදිය නම් භාංගයා විසින් රචිත පද්‍යමධුව පානය කරනු ලැබේවා.”³⁴ මේ එහි අර්ථයයි. මේ අයුරින් රචනා කරන ලද පච්ඡමධුවෙහි ඇතුළත් ගාථා ප්‍රමාණය 104 කි. මුල් පද්‍ය 69 න් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ රූපකායෙහි උච්චත රෝමයෙහි පටන් උන්වහන්සේගේ දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණ පිළිබඳ ගුණ වර්ණනාවන් විස්තර කරයි. ඉන්පසු එන පද්‍යවලින් උන්වහන්සේගේ ප්‍රඥාවට ප්‍රශංසා කොට, නිර්වාණය පිළිබඳ ව කරුණු ඉදිරිපත් කරයි.³⁵ මෙහි පද්‍යයන්ගේ ස්වභාවය කලාත්මක වන අතර, භාෂාව අර්ධ සංස්කෘතයට නැඹුරු වූ ඊතියක් මෙහි පෙන්වයි. ශෛලිය කෘත්‍රීමය. ඇතැම් තැනෙක පද්‍යයෙහි අරුත් වටහා ගැන්ම අසීරුය. ගැටළු සහගතය.³⁶ එහෙත් මෙය මධුර මනෝහර කාව්‍ය ලක්ෂණවලින් යුත් ඡන්දස් අලංකාරාදියෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිත වූ රතනත්‍රය වර්ණනා කරන මාහැඟි පද්‍ය කාව්‍ය ග්‍රන්ථයකි. බී. සී. ලෝ මහතාගේ අදහස නම් මෙය ශතක යන නාමයෙන් නොහැඳින්වූවත් ශතක ගණයෙහි ලා සැලකිය හැකි ග්‍රන්ථයක් බවය.³⁷ මේ අනුව බලන කල මෙම පච්ඡමධු නම් පද්‍ය කාව්‍ය ග්‍රන්ථය සංස්කෘත ආභාසය ලබා ඇති බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණ වර්ණනාවන් ඇතුළත් පද්‍ය මධුවක්මය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ තෙවරක් ලක්දිවට වැඩි අතර, තුන්වෙනි වර සමනොළ නම් ස්ථානයේ පිහිටුවන ලද සිරිපා සලකුණ පිළිබඳ ඓතිහාසික කථා පුවත ගෙන එන පද්‍ය කාව්‍ය කෘතිය සමන්තකුට වණ්ණනාවයි. එහෙත් හේන්පිටගෙදර ඤාණසීහ හිමියන්ගේ අදහස මෙය සමනොළ වර්ණනාවට වඩා බුද්ධචරිත වර්ණනාවක් වන බවය.³⁸ එසේ පැවසීමට හේතු වශයෙන් දක්වන්නේ මෙහි එන පද්‍ය වලින් වැඩි ප්‍රමාණයක් බුද්ධචරිතය විස්තර කෙරෙන අතර, අවසාන ගාථා කිහිපයකින් පමණක් සමනොළ ගැන වර්ණනා කර තිබීමයි. මෙය රචනා කිරීමට මහාවංස, ජාතක නිදාන වර්ණනා මෙන් ම දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුත්ත, ධම්මපද යන ග්‍රන්ථ ව උපයෝගී කරගෙන ඇති අතර ඇතැම් විට ඒවායෙහි එන ගාථා සුළු වෙනස්කම් සහිතව උපයෝගී කරගෙන තිබේ.³⁹

මෙහි කතුවරයා රසවාහිනී කාරක වේදේහ තෙරුන්ය. එතුමා වනවාසී නිකායට අයත් රාහුල නම් තෙරුන්ගේ ආරාධනය පරිදි ග්‍රන්ථය රචනා කළ බව සමාප්ති ගාථාවකින් කියවේ.⁴⁰ සමාප්ති

³³ -එම- ii පිටුව.
³⁴ මලලසේකර, ජී. පී. ලංකා පාලි සාහිත්‍යය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1965, 164 පිටුව.
³⁵ Law, B. C. History of Pali Literature, vol ii Varanasi, 1974, p 625.
³⁶ Norman, K. R., A History of Indian Pali Literature Wiesbaden, 1983, p. 160.
³⁷ Law, B. C. History of Pali Literature, vol ii Varanasi, 1974, p 624.
³⁸ සමන්තකුට කාව්‍යම්, හේන්පිටගෙදර ඤාණසීහ හිමි, සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව, බත්තරමුල්ල, 1996, 1 පිටුව.
³⁹ Samantakutavannana, ed. G Godakumbura,
⁴⁰ සමන්තකුටවණ්ණනා, සංස්. කිරිඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමි, 798 ගාථාව, 85 පිටුව.

ගාථාත් සමග පද්‍ය 802 කින් සමන්විතය. මුල් ගාතා 600 න් බුද්ධචරිතයේ නොයෙක් සිදුවීම් විස්තර කොට, ඉන්පසු සමනොළ කන්ද පිළිබඳ පුවත ගෙන එයි. බුද්ධචරිත වර්ණනාවන් සේ ගැනෙන ජිනවරිත, ජිනාලංකාර, ජිනවංසදීප යන ග්‍රන්ථවලට වඩා බොහෝ විස්තර මෙහි ඇතුළත්ය. මෙහි එන බුදුන්ගේ වර්ණනා ඉදිරිපත් කර ඇති ආකාරයෙන් තමා ඉතා ශ්‍රද්ධාවත් භන්තිවන්තයෙකුගේ විලාශවක් ගන්නා බව එම වර්ණනා ඉදිරිපත් කර ඇති අයුරින් දක්නට ලැබේ.

මෙය ඓතිහාසික වශයෙන් වැදගත් කෘතියකි. බුදුරජුන් තෙවරක් ලක්දිවට වැඩමවීම, එසේ පැමිණි අවස්ථාවන්වල ලක්දිව විසූ යක්ෂ, නාග වැනි ගොත්‍රිකයන්ගේ පුවත්, බුදුන් ලක්දිව දී කළ ප්‍රාතිහාර්යයන්හි පිළිබඳ පුවත් විස්තර කරන පද්‍ය කාව්‍යයන් අතර මෙයට ප්‍රධාන තැනක් හිමි වේ. ඒසේම සාමාජික, ආගමික, භූගෝලීය තොරතුරු ද මෙයට ඇතුළත් ව තිබේ. ලක්දිව ඓතිහාසික ගම්, පුද්ගල නාම, ප්‍රසිද්ධ හා අප්‍රසිද්ධ ස්ථාන පිළිබඳ ව තොරතුරු සෙවීමට ද මෙය වැදගත් වෙයි. ලක්දිවට බුදුදහම පැමිණීමට ප්‍රථම නොයෙක් ඇදහීම් විශ්වාස කළ පුද්ගලයන් හා ඔවුන්ගේ සිරිත් විරිත් ආදිය ද මෙහි ඇතුළත් ව තිබේ.

ධර්ම ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් ගත්කළ මෙහි බොහෝ තැන්වල ධර්ම කරුණු මහත් අභිරුචියෙන් ඉදිරිපත් කරයි. යක්ෂ සේනාවට බුදුන් ධර්මය දේශනා කළ අයුරු විචිත්‍රවත් ආකාරයෙන් ඉදිරිපත් කරයි. ඉන්ද්‍රියයන්ට වහල් වීමේ දුර්විපාක, තම සිරුරේ ඇති නිසරු බව කියවෙන පද්‍යවලින් එය ඔප්පු වේ.⁴¹ එහිදී යක්ෂයන්ගේ කලහයන් සංසිද්ධිම සඳහා පැරණි කථා පුවත් ගෙනහැර දක්වමින් ධර්ම ආප්තෝපදේශයන් දී ඇති අයුරු පෙනේ. සමන්තකුට වණ්ණනාවේ එන වර්ණනා අතර ජේතවනාරාම වැනුම, මහවැලි ගඟ වැනුම, මහාමේඝවන උයන් වැනුම, යක්ෂ දමන වැනුම, සමනොළ වැනුම ආදිය උපමා රූපක යොදා ගනිමින් රසවත් ආකාරයෙන් විස්තර කරයි. එම වැනුම්වල එන පරිසර වර්ණනාවන් තුළින් පුරාණ ථෙර ථෙරිගාථාවල එන අව්‍යාජ පරිසරය පාඨකයාගේ සිත් තුළ ජනිත කරවීමට සමත් වී තිබේ. උපමා රූපක මෙන් ම ස්වභාවෝක්ති, ශබ්දාලංකාර, අර්ථාලංකාර ද ඇතුළත් කරමින් මෙය රචනා කර තිබේ. පද්‍ය නිර්මාණයේදී වෘත්ත හා ඡන්දස් රාශියක් උපයෝගී කරගෙන ඇත. ඒ අතර මාලිනී, වසන්තතිලකා, උපජාති, වංසච්ඨ, ඉන්ද්‍රවජ්‍රා, ශාර්දූල වික්‍රීඩිත යන වෘත්ත ද, ශක්චරී, අතිශක්චරී, ශ්ලෝක, ඡගති, ත්‍රිෂ්ටුභ්, අතිදෘෂ්ටි, ප්‍රකෘති යන ඡන්දස් ද ඇතුළත්ය. වැඩි වශයෙන් ඇත්තේ වසන්තතිලකා වෘත්තයත්, ශ්ලෝක ඡන්දසත්ය.⁴² යොදාගෙන ඇති භාෂාව සාමාන්‍ය පාලි භාෂාව මෙන් ම සංස්කෘතයෙන් සෘණීකරනය කරගත් (ණයට ගත්) වචන ද නැත්තේ නොවේ. ඇතැම් තැන්වල කෝමළ වූ, මනෝඥ වූ භාෂා විලාශයක් ද දක්නට ලැබේ.

මහාකාව්‍ය ලක්ෂණයන්ගෙන් හෙබි එහෙත් බණ්ඩ කාව්‍ය ගණයෙහි ලා සැලකෙන කෘතියක් ලෙස ජිනවරිතය හඳුන්වා දිය හැකිය. දඹදෙණි යුගයේ රචිත මෙහි මූලික පරමාර්ථය වී ඇත්තේ බුද්ධචරිතය පද්‍යයට නැගීමය. මෙහි කතුවරයා ප්‍රසිද්ධ නමක් දිනා සිටි 'මේධංකර' හිමිය. උන්වහන්සේ

⁴¹ -එම- 707-710 ගාථා, 72 පිටුව.

⁴² Norman, K. R., A History of Indian Pali Literature Wiesbaden, 1983, p. 159.

සමන්තකුටවණ්ණනා, සංස්. දෙනියායේ පඤ්ඤාලෝක හිමි, සමයවර්ධන මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 2001, xxii පිටුව.

විජයබාහු නම් රජතුමකු විසින් එනමින් කරවන ලද පිරිවෙනක වැඩසිටි බව ග්‍රන්ථාවසානයේ දැක්වේ.⁴³ මෙතුමා ලංකා සංඝ සමාජයේ ප්‍රසිද්ධියක් ලැබූ මෙම නම ඇති තෙවෙනි තෙරුන්ය. ඊට ප්‍රථම සාරිපුත්ත සංඝරාජයන්ගේ ශිෂ්‍ය ග්‍රාමවාසී මේධංකර හිමි ද, උදුම්බරගිරිවාසී වනවාසී මේධංකර හිමි ද වැඩසිට ඇත.⁴⁴ ජනවර්ත කතු මේධංකර හිමි පයෝගසිද්ධි නම් ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය ද රචනා කර ඇති අතර, එතුමා ජම්බුදෝණී විහාරාධිපති සුමංගල හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකු බව ද සඳහන් වේ.⁴⁵

ජනවර්තය ගාථා 473 කින් සමන්විත වන බව ග්‍රන්ථාවසානයෙහි දැක්වේ.⁴⁶ එහෙත් දැනට ඇති ග්‍රන්ථයෙහි දක්නට ලැබෙන්නේ ගාථා 472 ක් පමණි. කේ. ආර්. නෝර්මන්, මලලසේකර වැන්නවුන්ගේ අදහස ද මෙහි ගාථා 472 ක් ඇති බවය.⁴⁷ 'ජනස්ස වර්තං ජනවර්තං' යන විග්‍රහ වාක්‍යයට අනුව මෙහි ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ බුද්ධවර්තය වර්ණනා කිරීමය, ඒ සඳහා මූලාශ්‍රය කරගෙන ඇත්තේ ජාතකට්ඨකථාවය.⁴⁸ එහෙත් එහි එන සෑම සිදුවීමක් ම ඇතුළත් කර ද නැත. බුද්ධවර්තයෙහි එන සිදුවීම් කුමරාට නම් තැබීම, ශිල්ප දැක්වීම, පස්වග මහණුන් වෙත එළඹීම, බුදුරජුන්ගේ රජගහ නුවර ගමන, අගසව්වන් හමුවීම ආදිය කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමු කරන නැත.

කථාව ආරම්භ වන්නේ තෙරුවන් නැමදීමෙන් අනතුරුව සුමේධ තාපසයාගේ කථා පුවතිය. එහි දී එතුමා රඹුගම් නුවරදී කළ කටයුතු හා දීපංකර බුදුන්ගෙන් විවරණ ලබාගත් ආකාරය ගාථා 50 කින් පමණ වර්ණනාවට ලක් කර තිබේ.⁴⁹ ඉන්පසු ජාතකට්ඨකථාවේ එන ආකාරයට ම අනුපිළිවෙළ කථාව පද්‍යයට නගා ඇත. දෙවිලොවින් වුත වී මායා දේවියගේ කුස පිලිසිද ගැනීම, ඉපදීම, සතර පෙරනිමිති දැකීම, අභිනිෂ්ක්‍රමණය, දුෂ්කර ක්‍රියා, කිරිපිඬු දානය, මාර පරාජය, ජටිල දමනය, කපිලවස්තු ගමන, නන්ද - රාහුල පැවිද්ද ආදිය කෙටියෙන් වර්ණනා කරයි. මේ කරුණු මෙසේ දැක්වුවත් ඉන්පසු එන බුද්ධවර්තයට අදාළ තොරතුරු දක්වා ඇත්තේ අනෙපිඬු සිටු විසින් කරවන ලද ජේතවනාරාමයේ වැඩවාසයට පැමිණීම තෙක් සිදුවීම් හා ඉන්පසු උන්වහන්සේ වස්විසු ස්ථාන පිලිබඳ නාමමාත්‍රික පුවත් පමණි.

මෙම විස්තර වර්ණනා කරන අතරතුරම පුර වර්ණනා, ස්ත්‍රී වර්ණනා, කුමාර වර්ණනා, රාජ වර්ණනා ආදී මහාකාව්‍ය ලක්ෂණයන් ද ඇතුළත් කර තිබේ. එහෙත් එම වර්ණනාවන් ඉදිරිපත් කිරීමේ දී ඒ සඳහා යොදාගෙන ඇත්තේ ගාථා එකක් හෝ දෙකක් පමණි. (කපිලවස්තු පුර වර්ණනාව 73, 74 ගාථා, සුද්ධෝදන රාජ වර්ණනාව 75, 76 ගාථා, මායා දේවී වර්ණනාව 77, 78 ගාථා) ජනවර්තයෙහි වර්ණනා ඉදිරිපත් කිරීමේ දී කාව්‍යෝක්ති, උපමා, රූපක, ශබ්දානුප්‍රාස ආදී අලංකාර ප්‍රයෝගයන් අනුගමනය කර ඇති අතර, එවැනි අලංකරණයෙන් වියුක්ත ගාථා ද දැකිය හැකිය. මායා දේවියගේ

⁴³ ජනවර්තය, සංස්. සිරි තිලකසිරි, රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ, කොළඹ, 1999, 469-461 ගාථා, 47 පිටුව.

⁴⁴ සන්නස්ගල, පී. බී., සිංහල සාහිත්‍ය වංශය, ලේක්වහවුස් මුද්‍රණාලය, කොළඹ, 1961, 123 පිටුව.

⁴⁵ බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ, පාලි සාහිත්‍ය, රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ, කොළඹ, 1999, 172 පිටුව.

⁴⁶ ජනවර්තය, සංස්. සිරි තිලකසිරි, රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ, කොළඹ, 1999, 472 ගාථාව, 47 පිටුව.

⁴⁷ Norman, K. R., A History of Indian Pali Literature Wiesbaden, 1983, p. 158.

මලලසේකර, ජී. පී. ලංකා පාලි සාහිත්‍යය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1965, 172 පිටුව.

⁴⁸ -එම- 172 පිටුව.

⁴⁹ ජනවර්තය, සංස්. සිරි තිලකසිරි, රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ, කොළඹ, 1999, 1-60 ගාථා, 2-6 පිටුව.

කම්මළ වාතය සැලැණු අයුරුත්, බුදුන් අනුපිය අඹ වනයෙහි සිට රජගහ නුවරට වඩින අයුරුත් දිස්වන්නේ අලංකරණයෙන් තොර ගාථා ලෙසිනි.⁵⁰ මේ සඳහා තෝරාගත් භාෂාව සුගමය, දීර්ඝ සමාස පද තිබුණත් ඒවා තේරුම් ගැනීම පහසුය.

ඉහතින් සඳහන් කරන්නට යෙදුනු විස්තර වලට අනුව පාලි කාව්‍ය කෘති බොහෝමයක් ලක්දිව ද රචනා වී තිබේ. එයින් වැඩි ප්‍රමාණයක් රචනා වී ඇත්තේ දඹදෙණි යුගයේ දීය. ඊට පසු යුගයන්හි ද නොයෙක් කාව්‍ය ලක්ෂණයන්ගෙන් සමන්විත කාව්‍ය කෘති රචනා වී ඇති බව පාලි සාහිත්‍ය ඉතිහාසය පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමේ දී පැහැදිලි වේ. මෑත යුගයේ රචනා වූ මහාකාව්‍ය ග්‍රන්ථයක් වන ගාමණී වර්තය එසේ දැක්විය හැකි කෘතියක් ලෙස පෙන්වා දිය හැකිය. පාලි භාෂාවෙන් රචිත බොහෝමයක් කාව්‍ය ග්‍රන්ථයන්ට සංස්කෘතයේ බලපෑම ද බෙහෙවින් ඉවහල් වී ඇති බව ඉහත සඳහන් තොරතුරු ආශ්‍රයෙන් දැකගත හැකිය. කෙසේ නමුත් පාලියට පමණක් ආවේණික ආකාරයෙන් රචිත කාව්‍ය කෘති ද නැත්තේම නොවේ.

ශ්‍රී ලංකා හික්සු විශ්වවිද්‍යාලයේ බෞද්ධ හා පාලි අධ්‍යයන අංශයේ කථිකාචාර්ය රාජකීය පණ්ඩිත,
ශාස්ත්‍රපති වැලිවිට සොරත හිමි

B.A.(Hons) (Kelaniya), M.A (Kelaniya)

⁵⁰ -එම- 86,202,203, ගාථා, 8, 20 පිටු.